

נר חנוכה וחינוך הילדים

הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ

הגמרא במסכת שבת דף כ"ג ע"ב אומרת: "אמר רב הונא: הרגיל בנר הווין ליה בנים תלמידי חכמים", ומסביר רש"י במקום: "על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור דתורה". שאלה מתבקשת בעקבות דברים אלה היא: מה הקשר בין הקפדה על נר שבת ונר חנוכה לבין הצלחה בחינוך הילדים? ר' אברהם יפהן ("המוסר והדעת עה"ת" - בראשית, עמ' ע"ר) מחדד שאלה זאת: בנוגע לנר שבת הדבר פשוט, שהרי מותרים ליהנות מאורו, ואדרבא, כל כולו לא בא אלא לכבוד ועונג שבת, ומחדיר בבית קדושת השבת והאמונה בבריאת העולם בצורה נאותה ומתקבלת. על ידו מתחנכים בני הבית לאור הדת והולכים וגדלים עד שנעשים לאילנות גדולים בתורה. אולם, נר חנוכה, שאסור להשתמש באורו ומדליקים אותו בחוץ באופן שאין לו תפקיד חיובי בתוך הבית, קשה להבין איך בזכותו זוכים לבנים תלמידי חכמים?

כדי לענות על שאלה זאת, נצא ונלמד כיצד נלחמים בנו אויבינו, הן הפיסיים - אומות העולם, והן הרוחניים - היצר הרע. סמל למאבק כזה הינו מאבקו של יעקב במלאך - "ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר" (בראשית ל"ב, כ"ה). בגמרא מובאת מחלוקת בין רבי שמואל בר נחמני, הסובר כי אותו איש נדמה ליעקב כעובד כוכבים, לבין רב שמואל בר אחא בשם רבא בר עולא, הסובר כי אותו איש נדמה ליעקב כתלמיד חכם (חולין דף צ"א ע"א). דברי הגמרא טעונים בירור: ניתן להבין שאדם שאינו בקי בלבושי חסידים לא יוכל להבחין בין חסיד מחצר אחת לבין חסיד מחצר אחרת. אך איך ניתן לטעות ביו שני הפכים, בין תלמיד חכם לבין עובד כוכבים? בעלי המוסר מסבירים (ר' למשל הרב ירחמיאל אליהו בוצ'קו, "אור היהדות", עמ' 45) ששונאינו יושבים ומטכסים עצה ותחבולה איך ובמה לפגוע בנו. הם משתמשים בשני אמצעים, שהם דבר והיפוכו. תחילה הם באים אלינו כעובדי כוכבים, כלומר ביד חזקה, באונס ובכפיה, להפריענו מקיום תורתנו. כאשר רואים הם שבדרך זאת לא ינצחו את העם קשה העורף, ואף יביאו לחישול כוחו ורוחו - "וכאשר יענו אתו כן ירבה וכן יפרץ" (שמות א, י"ב), אז מבקשים הם דרך אחרת לחתור חתירה תחת היסוד, אז הם באים אלינו כתלמיד חכם, כלומר בשפת חלקות ובשם התרבות: אין כוונתנו להרע לכם אלא לעזור לכם, לשתף עמכם פעולה - "שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך" (שיר השירים ז, א). כך גם מסביר ר' יעקב ניימן ("דרכי מוסר", עמ' ע"ד) את תפילתו של יעקב "הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אתו פן יבוא והכני אם על בנים" (בראשית ל"ב, י"ב). הרי היה לו לומר "אמהות על בנים"? אלא שיעקב מתפלל: "הצילני... פן יבוא והכני" - פן עשו יכה ויצר לישראל, וכן "הצילני... אם על בנים" - פן עשו ירצה להיות אם על הבנים ולחנק את בני ישראל, להתערב בהם שילמדו ביחד בבית הספר. המטרה היא להביא לכך שעם ישראל יתפשר בקיום תורה ומצוות. תכלית זאת ניתן להשיג באמצעות הצגה מתוחכמת של דאגה, כביכול, לקיום הדת.

זאת היתה הטקטיקה שנקטו היוונים במלחמתם עם עם ישראל. המדרש (ב"ר ב, ה) אומר: "וחושך על פני תהום" - זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהם, שהיתה אומרת להם: כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. סיסמתם היתה "כתבו" - אתם תחליטו מה לכתוב, אתם תקבעו את תוכנית הלימודים. כל דרישתנו היא שיהיה זה "על קרן השור" - ביוונית, וההמשך - "שאין לכם חלק באלקי ישראל" - כבר יבוא ממילא. אכן, במסכת סופרים פ"א מובא שפעם העתיקו זקנים לתלמי המלך את התורה ליוונית, והיה היום הזה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. אפילו פילון האלכסנדרוני, שהיה יהודי החרד על שמירת המצוות, העתיק את התורה ליוונית ולימדה ופירשה על פי רוח יוונית עד שמקורה העברי היה זר בעיניו. המכבים היו צריכים להלחם ברוח זאת של פשרה,

וזאת עושים בדרך של בריחה מכל פשרה. הרב ניימן ("דרכי מוסר", עמ' רצ"ו) מתרץ בזאת את קושיתו המפורסמת של ה"פני יהושע" במסכת שבת: לשם מה היו צריכים את הנס של פך השמן. הלוא "טומאה דחוויה בציבור", כפי שאומרת הגמרא (פסחים דף ע"ז ע"א) וכפי שנפסק להלכה (רמב"ם, הלכות ביאת מקדש פ"ד הט"ו). ואם כן יכלו להדליק בשמן טמא? אלא שכאשר לוחמים ברוח של פשרות אין לחפש היתרים, כי אם מחפשים היתרים אפשר למצוא היתר על כל דבר. בהקשר זה מספרים על הסבא מסלובודקה שהיה אוכל בפסח מרור, ומיד לאחר מכן היה מתעלף. שאלו אותו תלמידיו: "רבי, מדוע הנך אוכל מרור, הרי זה סכנה עבורך?" השיב הסבא: "אם נתחיל לחפש היתרים, אזי נמצא היתרים לכל התורה כולה".

אחת מצורות הפשרה שפגעו, ועודנה פוגעות, בעם ישראל היתה הגישה של: "הייה יהודי בביתך ובן אדם בצאתך", דהיינו, צמצום ההקפדה על מצוות לתוך הבית, בעת ובזמן שאין התנגשות בין קיום המצוות לבין השגרה היומיומית. אבל כאשר ישנו שמץ של סתירה בין העיסוקים האחרים לבין ההקפדה על המצוות, כאשר נמצאים בחוץ, בעבודה או בבילוי, מעדיפים את הדרך הנהוגה על ידי כלל הציבור על פני דרכה של היהדות. לאור האמור לעיל, נוכל אולי להסביר את הקשר בין ההקפדה גם על נר חנוכה, ולא רק על נר שבת, לבין חינוך יהודי שורשי. הרוצה שילדיו יהיו תלמידי חכמים, אילנות איתנים, נושאי חן בעיני ה', לא די שישתפק בנר שבת, בטיפוח אורת הקדושה בתוך הבית, בהקפדה על מצוות כשיש התנאים לעשות זאת בנחת. יש להדליק גם את הנר שבחוץ, את נר חנוכה המסמל את המאבק בפשרה (ובמיוחד בפשרה של: "הייה יהודי בביתך ובן אדם בצאתך"). רק חינוך להקפדה על המצוות בכל תנאי ובכל עת, בשעות הפנאי ובשעות העומס, יניב פירות נושאי חן בעיני אלקים ואדם.

יהי רצון שהקב"ה יזכנו להאיר בתורתנו מבית ומחוץ, ונזכה לראות את אור הנרות במנורת המקדש במהרה בימינו אמן.